

lod sig anvende. Aaret efter huserede Larverne derfor lige slemt. Forstkandidat LASSON, som i dette Aar, 1816, bereiste nogle af Skovtrakterne i Akershus Stift, skriver saaledes angaaende Skovene ved Grundsæt: »Særdeles mærkelige befandtes her de Ödelæggelser, som Skovmarken (*Phalæna Pini*) alt siden 1814 har foraarsaget paa Grundsæt og omliggende Skove. Uagtet Marken ved Opreisen den 20:de Juni 1816 kun befandtes i ringe Mængde, uden endnu i det Aar at have foraarsaget nogen mærkelig Skade, befandtes den ved Tilbageisen, den 10:de Juli, at have ödelagt hele Skovstykker af frodig Væxt, et mærkeligt Exempel paa, hvor hurtig dette Udyr kan ödelægge Skove, og hvor frygtelig den kan vorde for tilgrændsende Skove, om der ikke i Tide föies kraftige Midler til at standse dens Ödelæggelser.»

I de nærmest paafølgende Aar synes imidlertid Markaaten at have ophört af sig selv, da senere Intet höres om den. Hvad der end kan have været Foranledningen til denne hos os saa enestaaende Masseoptræden, saa viser dog hele Foreteelsen, at vi heller ikke under vore Breddegrader ere absolut betryggede ligeoverfor dette Skadeinsekt, og har först et saadant Tilfælde som det her omhandlede indtruffet en Gang, er der formentlig Intet iveien for, at det ogsaa i Fremtiden kan gjentage sig.

Kristiania 9:de Januar 1880.

EN ENTOMOLOGISK UTFLYGT TILL »ÖSTRA STÄKET» Å WERMDÖN

AF

OSKAR TH. SANDAHL.

Stockholms skärgård är vida berömd för sin sköna natur. Dess talrika större och mindre öar, dess otaliga holmar och skär, de smala, ofta djupa sunden, icke sällan begränsade af brant stupande gneismassor, de mera utbredda blåskimrande fjärdarne med

sina i stränderna inträngande vikar, de mellan bergen inklämda trånga, saftigt grönskande dalkjusorna, — allt detta bildar oupphörligt vexlande tafior af fängslande skönhet, som ingalunda föringas af de odlade tegar, hvilka här och der framskymta. De intagande dalkjusorna hysa en yppig växtlighet. Deras botten och slutningar äro öfvertäckta med en rik matta af blommor och gräs, öfverskuggad af ädla löfträd, såsom ek, lind, lönn, alm, oxel, rönn, asp, björk, hägg och al jämte hassel och hagtorn, för att icke nämna flera arter pil och vide, hvilka alla till sammans förete en i formen mjuk och i mångfaldigt grönt skiftande kontrast mot den stela, mörka skogen af tall och gran, som bekläder bergshöjderna.

Det är mer än väl bekant, att insektverlden för sin utveckling är i hög grad beroende af växtlighetens beskaffenhet. Ej under då, att denna skärgård bjuder på en ovanligt rik insektafauna. Man kan nästan våga säga, att Stockholms skärgård genom sin ovanliga omvexling af lokalernas beskaffenhet och genom sin yppiga, otroligt artrika växtlighet, hvilka förhållanden just möjliggöra ett rikt insektlif, är en verklig lustgård för den samlande entomologen, och desslikes erbjuder, kanske talrikare än annanstädes, tillfällen till iakttagelser för den, som söker att närmare följa insekternas utveckling i naturens fria sköte. Det vore nu min önskan att i någon mån söka ådagalägga detta genom ett hastigt utkastadt meddelande om tre sommars entomologiska erfarenhet, vunnin å den lilla lägenheten »Östra Stäket», fordom hörande under egendomen Lännersta, beläget å Wermdön ej långt från Boo kapell och herregård.

Om man följer med någon af de ångbåtar, hvilka, så länge ishinder icke möta, flera gånger dagligen underhålla förbindelsen mellan hufvudstaden och Gustafsbergs längre bort å Wermdön belägna porslinsfabrik, så kommer man genom det vackra Skurusundet samt öfver Dufnäsfladan och Lännerstaffjärden på omkring en timmes tid till Stäksundet, det smalaste af de vatten, som skilja Wermdön från det söder derom belägna Erstavikslandet eller den angränsande delen af Södertörns fastland. Detta Stäket, — som icke ligger långt från östersjöviken Baggensfjärden, — kallas vanligen Baggens-Stäket, till skilnad från det inåt Mälaren vid Upsalaleden belägna Almarestäket. Det är i vår hi-

storia ryktbart genom det s. k. slaget vid Dufnäs, hvilket just utkämpades vid detta Stäket, emedan det var här som en bataljon af Södermanlands Regimte under RUTGER FUCHS år 1719 slog Ryssarne tillbaka under deras försök att den vägen framtränga, för att brandskatta Stockholm. Såsom minnesmärken från den tiden ser man än i dag vallarne af två fältverk, ett större, uppkastadt på södra sidan, och ett mindre, beläget på norra sidan om Stäksundet. Denna sist nämnda mindre »skans» utgör just en bland de i entomologiskt hänseende mera gifvande fångstlokalerna vid Östra Stäket, åt hvars delvis mera låglända område den gifver en viss omvexling. Själva Stäksundet löper, med en lindrig böjning från dess vestra mynning vid lägenheten Gammel-Udden, hufvudsakligen i riktningen sydvest till nordost med en längd af omkring 300 meter. Österut vidgar sig sundet till en insjöliknande mindre fjärd, som genom ett trängre vatten, »Knapens hål», vid Boo leder ut till Baggensfjärdens klara, grönbåa Östersjövatten. I Stäksundet går nästan ständigt tämligen stark ström, hvarför det samma under vintern ytterst sällan tillfryser. Vattnet innanför Knapens hål är en blandning af Mälarens med Saltsjöns, hvarför salthalten i ytvattnet är mycket ringa.

Marken närmast den nordliga sidan af sundet utgör en sakta mot norr stigande yta af något mer än 2 hektarers vidd, hvilken är under senare åren ordnad till en liten park och trädgård, innehållande några hundra frukt- och parkträd, buskar och mångåriga växter, förutom talrika sommarblommor och vanliga köksväxter. Detta relativa lågländ är i vester, norr och till en del i nordost omgifvet af skogbevuxna bergshöjder, hvilkas högsta kullar väl föga öfverstiga 50 meters höjd, men dock skänka platsen ett fullkomligt skydd för vestliga och nordliga vindar. Äfven sydliga vindar äro här föga kännbara, emedan en skogklädd höjdsträckning söder om sundet skyddar från detta håll. Endast utmed sundet kunna sydvestliga och ostliga till ost-nordostliga vindar vara besvärliga, men skydd äfven för dessa vindar finnes fullständigt å de delar af platsen, som ligga närmast den uppstigande sluttningen vid foten af den nordliga bergshöjden. Denna sluttning, en tämligen steril backe med jordmån af mager mosand, är bevuxen med slån, hagtorn, berberis, njupon och flera arter af *Rubus*-släktet, jämte en och annan rönn och oxel samt vild-

apel och fogelbär. Emellan dessa träd och buskar frodas i ym-nighet malört, millefolium, *Armeria elongata* KOCH., *Malva borealis* WALLM., *Geranium pusillum* L., *Fasione montana* L., *Verbascum Thapsus* L. och flera växter, som bruka förekomma å torra grusbackar.

Utänför det odlade området går en mindre väg, som åt öster leder genom skogen utmed stranden förbi lägenheten Karlsro till Boo. Vid den samma har man tillfälle att insamla nära Stäket i själfva vattenranden den sällsynta *Samolus Valerandi* L. och något längre fram, å sluttningarna vid Karlsro, den täcka *Thymus chamædrys* FR. jämte åtskilliga andra rariteter. Från samma väg går, mellan utbredda tufvor af ljung och mjölonris, en brant stig uppför höjden i nordostlig riktning vid sidan om en djup dalklyfta, i hvars botten under våren och större delen af sommaren sorlar en liten rännil, som högre upp genomdränker en liten begränsad sumpmark, bevuxen med alar och buskar af *Rhamnus Frangula* L. Utefter den trånga dalen frodas allehanda ormbunkar i stor yppighet, hvarför ock den samma fått namnet »orbunksdalen». Fortsätter jag stigen uppför, kommer jag till den efter sin anläggare benämnda Tessinska vägen, som går genom skogen från Lännersta till Boo. Linnæan doftar här och der i skogen bland blåbär och lingon. Nära den Tessinska vägen träffas ett exemplar af den sällsynta *Abies excelsa var. virgata*, och ej långt derifrån växer *Pyrola umbellata* L., de andra Pyrolæ att förtiga. Den Tessinska vägen för oss åt vester, först i jämnhöjd med en bergsplatå, hvarifrån man kan öfverblicka Stäket med dess omgifningar ända ut öfver Baggensfjärden till dess motsatta strand. Sedermera sänker sig vägen, vackert kransad af ormbunkar, och snart ligger framför oss ett i tre terrasser planeradt fält, den »Tessinska grunden», der C. G. TESSIN, på sin tid egare af Lännersta gård, ämnade uppföra ett slott, till hvilket dock blott grundens planering jämte en nedanför lägsta terrassen gräfd, cirkelrund dam blefvo fullbordade. Efter anläggningen kvarstår ännu dessutom en allé af präktiga lindar, planterade efter perspektivets lagar, så att derigenom en märklig optisk villa åstadkommes, i det att allén, sedd från den smalare öfre änden, förekommer helt kort, ledande snart sagdt omedelbart till den angränsande sjön, men deremot, sedd från den

nedre vidare änden, synes mycket längre, än hvad den i verkligheten är. Den Tessinska vägen går utmed den nämnda grunden och har på andra sidan om sig en sluttning, vettande fritt mot söder och bevuxen med allehanda löfträd i rik omvexling, mellan hvilka den yppigaste växtlighet af en stor mängd olika arter, äfven flera sällsynta, företer en ovanlig frodighet. Sedan vi passerat Tessinska grunden, äro vi inne på området för de talrika täcka sommarvillor, hvilka, kransade med trädgårdsanläggningar, äro uppförda på de höjder och sluttningar, som omgifva den mera vidsträckt och öppna Lännerstadalen, hvilken nere vid sjön begränsas af en sank äng och en vassbevuxen strand. Vända vi nu samma väg tillbaka förbi den Tessinska grunden, så kunna vi, strax ofvan den samma, taga af på den nyanlagda körvägen, som genom skogen leder i sydostlig riktning ned till Stäket. Vid sidan om denna väg se vi i den öfversta delen af den lösa dikeskanten talrika små cirkelrunda gropar, i hvilkas botten larven till myrlejonet ligger dold och lurar på någon oförsigtig myra, som nalkas för nära till fallgropens rand.

Jag har må hända varit nog vidlyftig i skildringen af de olika lokaliteter, som omgifva Stäket, men jag har trots detta vara nödvändigt, för att gifva en någorlunda klar föreställning om den ovanliga omvexling, som denna trakt erbjuder inom ett litet område. Låtom oss nu med stöd af tre somrars erfarenhet se till, hvad Stäket och dess omgifningar hafva att bjuda entomologen å de olika lokalerna.

Det gamla fältverket eller »Vallarne», såsom de i dagligt tal heta, äro klädda med en grönskande grästorfsmatta, rikt smyckad å vallarnes krön af *Armeria elongata* KOCH samt å sluttningarna mot söder af hvarjehanda blommor, företrädesvis *Viscaria vulgaris* ROCHL. Här träffas talrika fjärilar af de flesta grupper. Bland dagfjärilarne förekomma här *Papilio Machaon* L., *Parnassius Apollo* L. (ytterst allmän i hela trakten), *Polyommatus Virgaureæ* L., *P. Phlæas* L., *Lycæna ægon* SCHIFF., *L. Icarus* ROTT., *L. semiargus* ROTT, och *L. Cyllarus* ROTT. *Vanessa C. album* L., *V. Io* L., *V. Antiopa* L., *Argynnis Selene* SCHIFF och *Euphrosyne* L., *Erebia Ligea* L., *Epinephele Hyperanthus* L., *Coenonympha Arcania* L. och *Pamphilus* L. samt *Nisoniades Tages* L. I skymningen svärma

kring tjärblomstren *Deilephila Elpenor* L. och *Porcellus* L., *Smerinthus Tiliæ* L. och *Populi* L. I solskenet surrar den humlelika *Macroglossa fuciformis* L. och af *Zygenidæ* äro här tagna *Ino Staticis* L. samt *Zygæna Loniceræ* L. och *Filipendulæ* L. Bland nattfjärilarne skall jag blott nämna *Nemeophila Russula* L., *Phragmatobia fuliginosa* L., *Bombyx Rubi* L., *Drepana Falcataria* L., *Lophopteryx Camelina* L., *Phalera bucephala* L., *Cymatophora duplaris* L., *Agrotis Strigula* THBG., *A. pronuba* L., *Charæas graminis* L., *Neuronion popularis* F., *Mamestra reticulata* VILL., *Dianthæcia albimacula* BKH., *Hydræcia nictitans* BKH., *Leucania albipuncta* F., *Orthosia litura* L., *Xanthia fulvago* L., *Scoliopteryx Libatrix* L., *Euclidia glyphica* L. Af *Geometræ* har jag på samma lokal tagit bland andra *Geometra papilionaria* L., *Pellonia vibicaria* CL., *Cabera pusaria* L., *Selenia bilunaria* ESP., *Angerona prunaria* L., *Rumia luteolata* L., *Halia Wauaria* L., *Phasianæ clathrata* L., *Scoria lineata* Sc., *Lythria purpuraria* L., många andra att förtiga.

I trädgårdsanläggningen, som på tre sidor omgifver ofvan nämnda »vallar», har jag träffat ungefär de samma fjärilar, som nyss uppräknats, samt dessutom *Aporia Cratægi* L., de vanliga *Pieris*-arterna, *Anthocaris Cardaminis* L., *Rhodocera Rhamni* L., *Vanessa Cardui* L. (under de sista två somrarne), *Melitæa cinxia* L., *Argynnis Lathonia* L., *A. Aglaja* L., *A. Paphia* L., *Satyrus Semele* L., *Pararge Mæra* L. Å Syrener och *Lonicera Caprifolium* L., *Sphinx Ligustri* L. och *Sph. Pinnastri* L., isynnerhet den senare i otrolig mängd under sista sommaren, *Deilephila Galii* ROTT., *Rhamphoschisma Stellatarum* (L.) WLG. och *Sesia tipuliformis* A. Bland *Bombyces* äro i trädgården, förutom de förut nämnda, äfven antecknade *Lithosia lutarella* L., *Spilosoma menthastri* ESP., *Cossus Cossus* L., *Orgyia antiqua* L., *Bombyx lanestris* L., *Notodonta ziczac*, L. Af *Noctuæ* har särskildt anmärkts: *Acronycta leporina* L., *A. aceris* L., *Agrotis Fimbria* L., *Manestra tinctoria* BOHM., *Ammoconia cæcimacula* F., *Polia polymita* L., *P. Chi* L., *Miselia oxyacanthæ* L. (under de första två somrarne talrik, men under sista sommaren (1879) togs icke ett enda exemplar), *Dipterygia scabriuscula* L., *Faspidea Celsia* L., *Leu-*

cania impura H., *L. Conigera* F., *Tæniocampa gothica* L., *Cucullica umbratica* L., *Plusia Iota* L., *P. Gamma* L. (ytterst allmän), *P. interrogationis* L. Bland *Geometræ* äro dessutom för trädgården anmärkte *Numeria pulveraria* L., *Odontoptera bidentata* CL., *Boarmia repandata* L., *Ematurga atomaria* L.; *Ortholitha plumbaria* F., *Odezia atrata* L., *Anaitis paludata* THBG., *Eucosmia undulata* L., *Lygris prunata* L., *L. populata* L., *Cidaria miata* L., *C. fluctuata* L., *C. bilineata* L., *C. comitata* L., *Eupithecia pusillata* F. m. fl.

Å den torra backslutningen ofvanför trädgården svärmar om våren *Thecla rubi* L. i stor mängd och på eftersommaren en och annan af den vackra *Zephyrus betulae* L. De flesta fjärilar ur trädgården förekomma äfven här jämte de vanliga arterna af *Polyommatus* och *Lycæna*. Såsom särskildt tillhörande denna backslutning äro antecknade *Syrichthus alveus* L., *S. malvæ*, L., *Hesperia sylvanus* Esp. och *H. comma* L. Å den samma slutningen har å syltade plommon (Reine Claude), som råkat i jäsning, fångats en mängd nattfjärilar, bland hvilka den sällsynta *Dasychira abietis* SCHIFF., den vackra *Thyatira Batis* L. samt en talrik skara *Noctuæ*. På lägre tallar högre upp i backslutningen hafva de hartshöljda pupporna till *Orgyia antiqua* L. samt de vinglösa honorna till denna fjäril träffats.

Går man härifrån till »Ormbunksdalen» uppför vägen, som leder utmed den samma, så kan man, om man är qvick i svängen, lyckas att fånga den öfver ljungen och småbuskarne hastigt framilande *Anarta myrtilli* L. Vid och i Ormbunksdalen förekomma *Phymatopus Hecta* (L.) WIGN., *Bomolocha fontis* THBG., *Nemoria viridata* L., *Iodis putata* L., *Acidalia ochrata* SC. *A. aversata* L., *Macaria alternaria* H., *Ematurga atomaria* L., *Bupalus piniarius* L., *Phasianæ clathrata* L., *Aspilates strigillaria* H., *Halia brunneata* L., *Boarmia punctularia* H., *Abraxas adustata* SCHIFF., *A. marginata* L., *Lygris testata* L., *Cidaria dotata* L., *C. bicolorata* HFN., *C. siterata* HFN., *C. ocellata* L., *C. fluctuata* L., *C. montanata* BKH., *C. bilineata* L., *C. literata* DON. med flera mätare, hvilka för öfrigt äfven förekomma i skogen ofvan dalen. I öfre delen af Ormbunksdalen och utmed Tessinska vägen flyger ganska talrikt

den vackra *Pararge Egeria* L., hvarjämte *Leucophasia sinapis* L. är allmän i skogen.

Å den förut nämnda närbelägna bergsplatån har *Argynnis Latonia* L. ett kärt tillhåll, njutande af der växande *Viola tricolor* L. Här har också tre år å rad träffats den rara *Lycæna Orion* PALL (= *L. Battus* H.), men blott ett enda exemplar hvardera året.

En af de rikaste fångstplatserna vid Stäket är just vägen utmed Tessinska grunden, fram till Lännersta. Här rent af vimlar det af de flesta dagfjärilar och Zygenæ. Tidigt på våren, i början eller medlet af April, fröjdar sig här åt det nyvaknade lifvet den lilla täcka björkfjäriln *Brephos Parthenias* L.¹ Senare kommer den granna *Anthocharis cardamines* L. och hela raden af dagfjärilar, alla de samma som redan äro uppräknade såsom förekommande å »Vallarne» och i trädgården vid Östra Stäket, men med tillägg af några endast här iakttagna arter, såsom: *Thecla Quercus* L., *Melitæa Athalia* ROTT, *Argynnis Ino* ROTT (sällsynt), *A. Niobe* L., *A. Niobe v. Eris* MEIG, *A. Adippe* L., *Pararge Mæra* L., *Epinephele Fanira* L. Hvilka skymnings- och nattfjärilar tillhöra denna lokal, har jag icke fått tillfälle att närmare efterforska.

I trädgården vid Lännersta togs af Fredrik Wahlberg, en son till egaren af hufvudgården, i September 1879 å stammen af ett päronträd ett nykläckt exemplar af *Acherontia Atropos* L., hvilket nu pryder min fjärilsamling. Vid Lännersta togos för öfrigt under sommaren 1879 *Trochilia Apiformis* L. och *Bembecia Hylæiformis* LASP samt flera exemplar af *Arctia Caja* och af *Faspidea Celsia* L.

Den nu meddelade förteckningen öfver de å olika lokaler vid Stäket funna fjärilarne gör icke anspråk på fullständighet. En fullständigare systematisk uppräkning torde kanske framdeles kunna meddelas. De nu anförda arterna afse blott att gifva en föreställning om den verkligen ovanliga rikedom på fjärilar, som det i fråga varande lilla området befunnits ega. En af de märk-

¹ Den 13 April 1879 åkte förf. landsvägen fram öfver Siklaön och Wermön till Stäket. På icke färre än nitton olika lokaler utmed landsvägen iaktogs då denna fjäril, men ymnigast fans den samma utmed vägen till Tessinska grunden.

tigaste orsakerna till denna ovanliga rikedom ligger otvifvelaktigt i den särdeles varma, och framför allt lugna, skyddade belägenheten af de olika lokalerna, oafsedt deras äfven i öfriga afseenden gynnsamma förhållanden.

Jag har i denna uppsats uteslutande hållit mig till fjärilarne, såsom den grupp bland insekterna, med hvilken jag under de sista tre somrarne hufvudsakligen sysselsatt mig. Men äfven andra ordningar äro vid Stäket rikt representerade. Jag vill blott nämna några få skalbaggar, såsom *Cychnus rostratus* FABR., *Carabus violaceus* FABR., *C. hortensis* FABR., *C. nemoralis* ILL., *Leistus spinilabris* L., *Cetonia marmorata* FABR., *Trichius fasciatus* FABR., *T. nobilis* FABR., *Melolontha brunnea* FABR., *M. Fulii* FABR., *Lucanus Cervus* L., *L. Caraboides* L., *Sinodendron cylindricum* FABR., *Silpha littoralis* L., *S. reticulata* FABR., *S. thoracica* L., *Lampyris noctiluca* L. (En hane af *Lampyris*, som äfven gaf ett fosforescerande ljus från abdomens näst sista segment, träffades å ett fönster i Sept. 1878), *Lycus sanguineus* L., *Elater rufus* FABR., *E. sanguineus* L., *E. pectinicornis* L., *Cerambyx moschatus* L., *Callidium Bajulus* FABR., *Prionus coriarius* FABR., *Spondylis buprestoides* FABR., *Lema brunnea* FABR., *Cionus verbaschi* SCHÖNH., m. fl. Några bland dessa Coleopterer tillhöra egentligen sydligare landskap, hvarför deras förekomst här är ett bevis på den varma, lyckliga belägenheten af Östra Stäket.